

JERUSALEM מכון ירושלים
INSTITUTE למחקרי מדיניות
FOR POLICY معهد القدس
RESEARCH لبحث السياسات

מזרח ירושלים קיץ 2025 ההזדמנות שבצל המלחמה

דוד קורן

מזרח ירושלים קיץ 2025

ההזדמנות שבצל המלחמה

דוד קורן

ירושלים, 2025

מכון ירושלים למחקרי מדיניות | פרסום מספר 625

מזרח ירושלים קיץ 2025

ההזדמנות שבצל המלחמה

דוד קורן

עריכת לשון: נדב גרשון

עימוד ועיצוב: חגי קרנר

תמונת שער: יגאל זלמנסון, מתוך אתר פיקיוויקי

הפקה: תגל קומיי

לציטוט (APA):

קורן, ד' (2025). מזרח ירושלים קיץ 2025: ההזדמנות שבצל המלחמה. מכון ירושלים
למחקרי מדיניות.

© 2025, מכון ירושלים למחקרי מדיניות

בית חי אלישר

רח' רד"ק 20, ירושלים 9218604

www.jerusalem-institute.org.il

info@jerusalem-institute.org.il

פתח דבר

משבר האמון והחשדנות ההדדית בין עיריית ירושלים לתושביה הערבים של העיר נמצאים בקיץ 2025 בשיאם. השפעותיהן המצטברות והעמוקות של טבח השבעה באוקטובר ומלחמת חרבות ברזל על שני הצדדים; השינוי החד בנוהלי התפילה היהודים בהר הבית; העלייה בהיקף הריסות הבתים בשכונות הערביות; גילויי השמחה של ערביי מזרח ירושלים על הפגיעה בישראל וביהודים; החיכוכים ההדדיים בקו התפר היהודי-ערבי בירושלים; כל אלו ועוד הביאו את המתח והחשדנות ההדדיים לעוצמה מקסימלית.

מנגד, באותה העת ובאורח פרדוקסאלי, קיץ 2025 טומן בחובו, לטעמי, גם הזדמנות היסטורית ל"ברית אינטרסים" בין העירייה ובין המנהיגות השכונתית הערבית בעיר, דווקא על רקע השקט הביטחוני בעיר והירידה החדה בהיקף הפרות הסדר ובעוצמתן. את הסתירה בין עומק השבר והמתח בין הצדדים מצד אחד ובין פוטנציאל השת"פ הגבוה מצד שני ניתן להבין וליישב באורח הוליסטי אך ורק אם נצלול לחקר אופיו הייחודי של האתגר המזרח-ירושלמי משני צדדיו, הישראלי והערבי-פלסטיני גם יחד.

ההתדרדרות ביחסים בעקבות השבעה באוקטובר

ראשית נפנה לניתוח הלך הרוח ו"ההגיונות המסדריים" בסוגיית מזרח ירושלים במסדרונות הממשל הישראלי הממשלתי, הביטחוני והעירוני בשנתיים האחרונות. טבח השבעה באוקטובר העצים מאוד את חשדנות נבחרי הציבור ודרגי המקצוע בצד הישראלי כלפי 380 אלף ערבים־פלסטינים ירושלמים שפקידים יהודים רבים מחויבים לשרתם מתוקף תפקידם. שאלות טורדניות שבעבר נדחקו לשוליים במוחם של הפקידים היהודים בדבר זהותם הפלסטינית והאסלאמית של מקבלי השירות הערבים־פלסטינים, נעו עתה אל קדמת הבמה – "האם אני נותן שירות לאויביי ואם כן מדוע אני עושה זאת?", "האם המנהיגות הקהילתית עמה אני בא במגע מהווה קבוצת תומכי טרור הלבושים ב'תחפושת' אזרחית תמימה?", "האם יש לקשור בין נאמנות למדינת ישראל לבין מתן שירותים?", "האם לימודי עברית, התאזרחות, קידום תוכנית לימודים ישראלית ולימודים במוסדות השכלה גבוהה יובילו למיתון עמדות ו'ישראלזציה' זהותית?". שאלות אלו ואחרות עלו לאחר השבעה באוקטובר באופן חד וישיר בשורה של מפגשים מקצועיים שערכנו במכון ירושלים למחקרי מדיניות בחודשים שלאחר הטבח ופרוץ המלחמה עם פקידי ממשל, עירייה וביטחון יהודים העוסקים בעבודה מול ערביי מזרח העיר.

לאחר למעלה מעשור של תוכניות חומש לפיתוח מזרח העיר, שבמהלכן התגבשה בקרב הפקידות הישראלית תפיסה מקצועית־אזרחית של שיפור מתן שירותים לערביי מזרח ירושלים כחלק מ"צמצום פערים בין מערב העיר ומזרחה" או "ריבונות הוגנת/מיטיבה", הרי שעתה שאלת זהותו ועמדותיו של הלקוח הערבי־פלסטיני הפכה לבוערת ומטרידה. סקרי דעת הקהל שערך מכון ירושלים למחקרי מדיניות בראשית 2024 ברחוב הערבי בירושלים רק העצימו טרדות אלו. הסקרים הראו כי התמיכה בחמאס התחזקה ברחוב המזרח־ירושלמי וכי התגובות לטבח נעו בין תמיכה בו

להכחשת היקף הזוועות. הדבר יצר שבר גדול בקרב פקידות מקצועית יהודית שקיוותה במוצהר – או בסתר ליבה – כי שיפור השירותים העירוניים והממשלתיים וקידום אינטגרציה השכלתית ותעסוקתית יביאו עמם "התמתנות" של הזהות הפלסטינית וחיזוק זהות ישראלית.

יתרה מזו, במסדרונות עיריית ירושלים, בתי החולים, מרכזי הקניות ומקומות העבודה המשותפים ליהודים וערבים נוצר קו שבר בין עובדים יהודים המצפים לגינוי לטבח מצד עמיתיהם הערבים הירושלמים, ובין הערבים שחשו כי אין עליהם לגנות מעשה שלא ביצעו או תמכו בו באופן רשמי. שבר גדול עוד יותר היה לעובדים ערבים שמקורם מצפון הארץ וחיים ועובדים בירושלים מזה עשרות שנים. האחרונים חשו בצער כי למרות מאמציהם להיטמע, הרי שאף פעם לא יהיו "ישראלים" מספיק עבור עמיתיהם היהודים.

בשנתיים האחרונות חלה ירידה במוטיבציה של פקידות יהודית במתן שירותים לשכונות הערביות. נוסף על כך בלט היעדרו של רציונל מסדר חדש שיחליף את תפיסת "צמצום הפערים" שהביאה בעבר להתגבשות קבוצה רחבה של אנשי מקצוע יהודים החותרים לשיפור מתן שירותים במזרח העיר. במידה רבה תודעת הערבי כ"אויב" דחקה הצידה את תודעת הערבי כ"תושב" עבור אנשי מקצוע אלו. במאמר זה אבקש להציע לאותם אנשי מקצוע רציונל מסדר חדש של השקעה ישראלית בתושבי העיר הערבים. זאת מתוך "ברית אינטרסים אינסטרומנטלית יהודית-ערבית" הנגזרת מהתלות ההדדית הפונקציונאלית המוחלטת של שני הציבורים זה בזה בתפעולה השוטף של העיר בזמני שגרה וחירום, כפי שאפרט בהמשך דבריי.

מן העבר השני, בחוויית המנהיגות הערבית בשכונות הערביות, שינוי הגישה שחל בצד היהודי לאחר השבעה באוקטובר הביא עמו השלכות מעשיות. בכלל זה ניכרת, לדבריהם, ירידה בהיקף השירותים הניתנים בשכונות הערביות ובאיכותם, ועלייה

בהיקף הריסות בתים והגברת אכיפה של היבטי רישוי ופיקוח עסקיים במזרח העיר. אלו נתפסים כ"ענישה קולקטיבית" של הצד הישראלי כלפי זה הפלסטיני ולא כצעד של אכיפת חוק וסדר.

הרחוב הערבי הירושלמי של קיץ 2025 מורתע וחושש מהמסד הישראלי. התגובה המשטרית הנוקשה לאלימות מהצד הערבי והירי החי שהוביל למותם של צעירים פלסטינים בסילוואן ועיסאווייה במהלך הפרות הסדר האלימות בימים שלאחר הטבח הביאו לתודעה ש"בעל הבית הציוני השתגע". מראות המלחמה הקשים מהצד הפלסטיני וחורבנה של רצועת עזה הביאו לחשש כי התקוממות אלימה ברחוב המזרחי ירושלמי תביא ל"נכבה שנייה" לא רק בעזה אלא גם בירושלים והובילו לריסון עצמי של אלימות. שינוי סדרי התפילה והפולחן היהודים בהר הבית הביאו לפגיעה בתודעתם כ"שומרי אלאקצא" (אלמוראביטון בערבית) ולערעור העוגן המרכזי של זהותם.

הגורמים לשקט הביטחוני

באותה העת – ובסתירה גמורה למגמה שתוארה עד כה – נוצרו בקיץ 2025 הזדמנויות תועלתניות פרקטיות חד-פעמיות למוביליזציה כלכלית. מניעת כניסת פועלים פלסטינים מיו"ש והעלייה הדרמטית בהיקף בינוי הדירות והתשתיות בירושלים הביאו לתושבי מזרח העיר פוטנציאל חסר תקדים לרווח אישי, משפחתי ותעסוקתי. זאת בדגש על כפרי הדרום – צור באהר, ג'בל מוכבר, אום טובא ואום ליסון, שפרנסתם מושתתת על תחומי עיסוק אלו. כמו כן, נתוני העירייה והממשלה על הביקוש לתוכנית לימודים ישראלית וללימודי שפה עברית מצביעים שהביקוש הגבוה נשמר, חרף התחדדות האתגר הזהותי הכרוך בהם. משמעות הניתוח שהצגנו עד כה היא כי המתח

בין התועלת האישית בחיבור לצד הישראלי ובין ההזדהות עם תודעת המאבק הלאומי-דתי ב"כיבוש הישראלי" הגיע לשיאו.

התמיכה הגוברת בחמאס ובמעשיו; "הדם הרוחח" נגד ישראל על הלחימה בעזה והרג קרובי משפחה של תושבי מזרח העיר; ההשקטה של המחאה והביטוי העצמי ברשתות החברתיות הערביות מחשש לגילויי הסתה לאלימות; והכאב האוטנטי על הריסות הבתים ושינוי הסטטוס קוו בהר הבית היו אמורים, לכאורה, "להבעיר" את הרחוב במלוא עוצמתו. בראיית, ההרתעה הישראלית לבדה אין בה די כדי להסביר את היקף הפרות הסדר הנמוך ביותר ב־2025 מזה שנים רבות. להבנתי, ישנם גורמי עומק שורשיים, תהליכיים ורבי־שנתיים.

אם כן, מהן סיבות העומק ארוכות הטווח המצטרפות להרתעה הנקודתית? ראשית, "עייפות החומר" של הרחוב המזרח־ירושלמי לאחר גלי האלימות של אינתיפאדת הסכינים בעשור הקודם. שנית, זכרון המחיר הכבד ששילמו ערביי העיר סביב גלי האלימות הקודמים בהיבטי חופש תנועה ועיסוק ובנפגעים בנפש וברכוש בשל עוצמת התגובה הישראלית. שלישית, עוצמת ההזדמנות האנסטרומנטלית־פרקטית העכשווית בהשתלבות במערכת התעסוקה הכלכלה וההשכלה הישראלית אשר משפיעה על ריסון האלימות ועל בחירה ב"השתלבות שקטה" בכלכלה הישראלית. רביעית, בשבע השנים האחרונות שימשתי קצין אוכלוסייה בפיקוד העורף במילואים ולמדתי מקרוב על תפקודם היעיל של המנהלים הקהילתיים הפועלים מטעם עיריית ירושלים בשורה של אירועי חירום (קורונה; מלחמת חרבות ברזל ומלחמת עם כלביא). זאת, לצד העלייה ברמתם המקצועית של בתי הספר העירוניים – ובפרט של אלו המלמדים לתוכנית ישראלית – הביאו להתחזקות "האלטרנטיבה הישראלית" ברחוב המזרח־ירושלמי. התחזקות "החלופה הישראלית" הביאה לרחוב הערבי בעיר היגיון מסדר והלך רוח של השתלבות וריסון אלימות לאומית־דתית.

מאמר זה מבקש לטעון כי בצד הישראלי והפלסטיני גם יחד חל תהליך הדדי של התפכחות והבנת מגבלות הפעלת הכוח ומנגנוני הכפייה כמתווה פעולה בלעדי. הצד הישראלי מתפכח מההנחה שיוכל לעצב מחדש את תודעתם הלאומית, בשל הכרה בעומק מרכיבי הזהות והאידאולוגיה מהצד הפלסטיני. מאידך, הצד הפלסטיני מתפכח מאשליית ההכרעה של הצד הישראלי בכוח ה"מוקאוומה" (ההתנגדות האלימה) והמאבק האלים. קיץ 2025 פוגש את שני הצדדים מוכים וחבולים זה מזה, מאוכזבים, עוינים, מותשים ועייפים כמו "צמד מתאגרפים" המבקש פסק זמן מעימות. בשני הצדדים הוטמעה התודעה של ההכרח לנהל בלית ברירה מודל של חיים זה בצד זה. המדובר בדגם שיתוף פעולה שבליבו עומדים אינטרסים ותלות הדדית בתחומי התעסוקה הבריאות והקיום הפונקציונאלי של העיר.

ברית בארבעה צעדים

לטעמי, "צמד המתאגרפים" – על אף רתיעתם וסלידתם זה מזה – יכולים וצריכים לייצר דגם ירושלמי ייחודי של עבודה משותפת מבוססת אינטרסים, אינסטרומנטלית, קרה כקרח ונטולת אשליות על דוקיום. "ברית אינטרסים" זו יכולה להועיל לקידום מטרותיהם של שני הצדדים גם יחד, הגם שיש ביניהן סתירה. הצד הערבי-פלסטיני יכול להרוויח מהברית הזו רווחה כלכלית, הזדמנות למוביליזציה חברתית, הבטחת "שקט תעשייתי" לטווח ארוך יותר וצמצום עימותים. הצד הישראלי יכול להרוויח מכך את הגדלת הפיריון הכלכלי מעבודה ערבית; הגדלת הסיכוי לשקט ביטחוני יחסי לטווח ארוך יותר; קידום "ישראליות" / "פרגמטיזציה" של מערכת החינוך וההשכלה הגבוהה – מטרה מוצהרת של כל תוכניות החומש הממשלתיות; ולבסוף העצמה של מנהיגות ערבית-פלסטינית שהיא ברת שיח אפקטיבי משמעותי עבור הצד הישראלי לניהול חיי היום-יום ועיתות חירום ביטחוניות ואזרחיות.

לטעמי, על שני הצדדים לצעוד במודע לכיוון ברית זו הואיל ומציאות העיר המאוחדת יצרה דה־פקטו מצב של תלות הדדית עצומה בכלל תחומי החיים. בסימולציה שערכנו במכון ביוני 2024 עם כלל גורמי המערכת הישראלית ועם נציגות ערבית־פלסטינית רחבה דימינו מצב של "שביתת מחאה" אזרחית של מאות או אלפי ערבים בירושלים שייעדרו ממקומות עבודתם בשל הסלמה מדינית או ביטחונית. המשמעות הייתה שיתוק יחסי של התחבורה, המזון, הרפואה, התברואה והתפעול העירוני בעיר.

כאשר שירתתי בתפקידי כיועץ ראש העיר ברקת לענייני מזרח העיר התפרסם בתקשורת כי אני ממונה על ההחלטה מי עובר את מחסומי השכונות הערביות החסומות בעת אינתיפאדת הסכינים. הוצפתי בפניות ממנהלי בתי חולים, רשתות תחבורה, מאפיות, רשתות מזון וניקיון, בתי מרקחת ועוד בבקשות לאישור עובדים. למדתי היטב, ברמה האישית האינטימיות ביותר, בשנים שבהן נאמר כי המחסומים מחלקים את העיר, עד כמה העיר הזו היא מאוחדת באופן התפעול השוטף שלה.

ל"דיל" המוצע כאן על ידי יש מחירים ברורים לשני הצדדים: דחיקה לקרן זווית – ולו זמנית – של חלק מן המרכיבים האידיאולוגיים של ההתנהלות. קרי, התמקדות במעשה היום־יומי על מגבלותיו ולא במימוש חזון אוטופי; הכרה במגבלות היכולת להביא להכנעה גמורה של שאיפות הצד השני; התפכחות מחזון "ההנדסה התודעתית" של מנהיגות הצד שכנגד. על הצד הישראלי להכיר בכך שלא תימצא בשכונות הערביות מנהיגות אפקטיבית פרו־ציונית. הצד הפלסטיני, מצדו, לא ימצא בצד הישראלי מנהיגות פוליטית אפקטיבית פרו־פלסטינית. כל צד יצטרך "לעשות עסקים" עם מנהיגים/ות שהם בבחינת הרע במיעוטו. על שני הצדדים להכיר

ב"הליכה התודעתית ימינה" של שני הציבורים בשל סגירת האופק המדיני וקבורתו של תהליך אוסלו.

בכדי להצליח ב"ברית האינטרסים" המוצעת כאן על שני הצדדים לבצע מספר צעדים:

הראשון, להשליך הצידה דרכי פעולה של *Top-Down* דקלרטיביים וכפייתיים ולעבוד בהגיונות של *Bottom-Up*. השני, יצירת שיפור מהותי באיכות השירות העירוני המשטרתי והממשלתי באופן שיהפוך את הברית ל"יעילה" ו"מיטיבה". כלי מהותי בהקשר זה הוא אימוץ מדיניות יישומית מותאמת להבדלים התרבותיים קהילתיים שיש בין האזורים השונים של מזרח ירושלים. זאת בכדי להביא ליישום אפקטיבי של מתן שירותים. השלישי, ניהול שיח ישיר, רציף, פרקטי ומועיל ברמה הממשלתית, העירונית והמשטרתית תוך קשב אמיתי וכן לרחשי השטח והתחשבות בהם. הרביעי, מתן סיכוי ממשי למנהלים הקהילתיים שהוכיחו עצמם כיעילים בעת חירום לבטא עצמם כמנהיגות חזקה ואפקטיבית גם בעת שיגרה. להלן נרחיב.

הפסקת מדיניות של Top-Down ואימוץ מדיניות Bottom-Up

לאחרונה התקבלה בכנסת החלטה בדבר מניעת העסקת מורים שלמדו ברש"פ במערכת החינוך הישראלית במזרח העיר. ההחלטה התקבלה חרף התנגדות הייעוץ המשפטי והיעדר עבודת מטה מקצועית מקדימה. להחלטה זו יש רציונל לאומי-ציוני ברור שניתן להצדיקו. אף על פי כן, סבורני כי שינויי עומק שהצד הישראלי מעוניין בהם במזרח העיר, שעומדים ביסוד תוכניות החומש הממשלתיות המתוקצבות במיליארדים, מתרחשים דווקא מתוך שיח ומתן מענה לצרכים אותנטיים מהשטח ולא מתוך כפייה.

דוגמה מובהקת עוד יותר לכך היא המקרה של סגירת מוסדות בירושלים הפועלים מטעם אונר"א. במשקפיים ישראליות המבקשות להביא לסגירת הארגון מוטב היה

לתת למערכת החינוך של הארגון "לגזוע לאיטה". בתהליך שקרה בין כה וכה בשטח, הן מתוך ירידה בשביעות הרצון של הורים ותלמידים מבתי הספר של אונר"א והן מחיזוק איכות והיקף החלופה הישראלית הרשמית, מספר תלמידי בתי הספר של אונר"א נהיה זניח ביותר. קרי, בתחום החינוך מתרחש תהליך ה"ישראלזציה" דווקא מתוך שיפור מקצועיות, פריסה של הצד הישראלי והכרה הולכת וגדלה של הורים, תלמידים וסגלי חינוך ביתרונות תוכנית הלימודים הישראלית על פני זו הפלסטינית. הניסיונות לכפות התערבות חיצונית של דרג פוליטי בגישת Top-Down עשויה דווקא לפגוע ביעדים שאותם דרג פוליטי מבקש להשיג.

ברובד העמוק של הדברים, מדובר הלכה למעשה בצד הישראלי במעבר מריבונות ומשילות הצהרתית לריבונות ומשילות מעשית, הקשובה לצורכי האוכלוסייה על אף המורכבות הפוליטית הקשה מולה, שהתעצמה לאחר השבעה באוקטובר. השגת המשילות תיעשה באמצעות מתן שירותים ולא באמצעות הצהרות; בביצוע מהפכות שקטות הפוגשות צורכי שטח אמיתיים ולא כותרות בעיתון או רווחים פוליטיים. לשיטתי, יש לבחון את מידת המשילות והריבונות ברחוב המזרח-ירושלמי לא רק באמצעות ספירת מספר צווי ההריסה המיושמים, הגם שאכיפת דיני תכנון ובנייה היא הכרח משפטי שאיני מקל בו ראש. למשל, יש לבחון את מספר הפניות המטופלות של תושבים ערבים למוקד 106 בראייה רב־חודשית ובדיקת מגמת העלייה בפניות. פניות למוקד עירוני הן סממן להכרה בסמכות המושל והריבון וביכולתו לתת מענה לצורכי התושב.

בהמשך לכך, יש למדוד את היקף הכבישים הנסללים כל שנה; היקף תוכניות בניין העיר המאושרות והיתרי הבנייה החוקיים; היקף גינות המשחקים והמתנ"סים המוקמים; כמות קווי התחבורה הציבורית הפעילים בשכונות ותדירות הגעתן; ועוד.

בתחומים אלו חל בעשור האחרון שיפור ניכר, בעיקר בשל מימוש תקציבי תוכניות חומש ממשלתיות, אך המלאכה עודנה רבה ביותר.

התאמת מדיניות היישום לייחודיות התרבותית-קהילתית של שכונות מזרח העיר

במזרח העיר ישנם הבדלים מהותיים בין ארבעה אזורים מבחינת מאפיינים פוליטיים-לאומיים ותרבותיים-חמולתיים. הראשון – שכונות חוץ הגדר כפר עקב ומ"פ שועפט; השני – אזור הצפון של בית חנינא, שועפט וואדי ג'וז; השלישי – האזור ה"חברוני" של סילוואן, עיסאווייה, ראס אל עמוד, א טור ואבו טור; והרביעי – אזור הדרום הכפרי-הבדווי של ג'בל מוכבר, צור באהר, אום טובא, אום ליסון ובית צפאפה. במאמרינו ["מבטים לעתיד" – מזרח ירושלים שנה מפרוץ מלחמת 'חרבות ברזל' לקחים וכלי מדיניות"](#) עסקנו בהרחבה בנושא זה. אנו סבורים כי התאמת אופי מתן השירותים להבדלים העמוקים בין ארבעת האזורים הללו יכולה לאפשר ל"שקל הממשלתי/עירוני לקנות יותר" בהיבטי אימפקט ואפקטיביות. עבודה במודל זה תאפשר לתפיסתי ל"ברית האינטרסים" להיות יעילה וטובה יותר לשני הצדדים.

ניהול שיח ישיר, פרקטי וענייני עם מנהיגות מקומית

אחת השאלות שהעסיקה אנשי ביטחון, ממשל ומחקר לאחר שפסקו אירועי האלימות של אינתיפאדת הסכינים בעשור הקודם הייתה "מה כיבה את האש?". האם היו אלה רק ההסכמות סביב רגיעה בהר הבית? האם ההרתעה המשטרתית והמחיר בהרוגים וחופש תנועה ועיסוק ששילמו ערביי במזרח ירושלים?

נוסף על כל הסיבות הללו בלט עוד גורם שהוביל לרגיעה. מנהיגות קהילתית ערבית שכונתית-אזורית שהורכבה מאנשי מסחר, עסקים, חינוך, רווחה וקהילה שפעלה להרגעת הרוחות. ועדי סוחרים חזקים התעמתו עם פורעים ומפירי סדר בעיר העתיקה ובהר הבית; אנשי חינוך השיבו נערים מידי אבנים מהרחובות אל בתי הספר

והמתנ"סים; עובדות ועובדי חינוך, רווחה וקהילה סייעו לצעירים ולצעירות להבין מה המחירים של מעצרים ורישומים פליליים על עתידם, וכן הורים לקחו אחריות על ילדיהם בכדי להוציאם ממעגל של פשע ועימות למעגל של ריסון עצמי ומסגרות נורמטיביות.

בצד הישראלי חלחלה לעומק ההבנה שמנהיגות זו חותרת לריסון אלימות ממניעים פרקטיים וקהילתיים פנים־פלסטינים ולא בהכרח מתוך אמונה בחיים המשותפים בעיר או התנגדות לפגיעה ביהודים. יחד עם זאת, התגלה בבירור עד כמה מנהיגות זו היא אפקטיבית בריסון האלימות ועד כמה הקשר מולה הוא אקוטי לשימור השקט בעיר לאורך זמן.

המנהיגות הקהילתית המגוונת הבהירה מצידה לצד הישראלי הן בעת מעשה והן לאחר מעשה כי ההסתמכות עליהם בחירום באופן המשרת את מטרות שני הצדדים היא מותנית. ההתניה מצידם הייתה יצירת ערוץ אפקטיבי, יעיל ונגיש לשיח על צורכי שגרה יום־יומיים בשכונות וקידום לכדי מעשה. הצד העירוני פועל אומנם בשלל ערוצים בהקשר זה, אך משיחות עם גורמי השטח הערבים עולה כי הם היו חפצים במיסוד הקשר, העצמתו והרחבתו בזמני שגרה וכי "לא נרצה שייזכרו בנו רק כשיש צרות וצריכים אותנו".

"מתן סיכוי" אמיתי להצלחת המנהלים הקהילתיים במזרח העיר בעת שגרה

אחד הגופים הפעילים עשרות שנים בשכונות הערביות בירושלים ושמעמדם מוטל בספק הוא המנהלים הקהילתיים הפועלים בשכונות העיר – יהודיות וערביות. בשכונות הערביות יש כשמונה מנהלים קהילתיים. מנהל קהילתי הוא בעיקרו מתנ"ס, אך בעל סמכויות רחבות יותר מתחומי הפנאי והקהילה. המנהל הקהילתי מורכב מדרג נבחר מתנדב מקרב השכונה וצוות מקצועי בראשות מנהל המנהל הקהילתי העוסק

בכל תחומי החיים של תושבי השכונה ומייצג אותם בפני הרשויות. הואיל וכך, יש לו יכולת להשפיע על תחומי הפעילות העירוניים בשכונה, תקצובם, חלוקתם ועוד. הצד היהודי נוהג לומר כי בעייתם של המנהלים הקהילתיים בשכונות הערביות היא כי מכיוון שהם עובדים עם המערכת היהודית אזי הלגיטימציה הקהילתית שלהם מוטלת בספק מהצד הערבי־פלסטיני. הצד הערבי־פלסטיני נוהג לומר כי הואיל והם עובדים עם המדינה הציונית בעבודה ובמימון, מדובר ב"משתפי פעולה" ומקדמי "נורמליזציה" (מטביע בערבית). למעשה המנהלים הקהילתיים מצויים בין הפטיש לסדן.

חמש השנים האחרונות, בהן מדינת ישראל וירושלים חוו זמני חירום אזרחי וביטחוני, הביאו לחיזוק יחסי בכוחם של המנהלים הקהילתיים בשכונות הערביות. הם הוכחו במובהק כגוף היחיד שיודע "לספק את הסחורה", לדאוג לצורכי התושבים ולסגור מעגל מהיר בין בקשות השטח למתן מענה אליהן ברמה העירונית.

לאחר שנים רבות של עיסוק אישי ברמה הממשלתית והעירונית במנהלים הקהילתיים ופועלם, דומני כי מתוך החירום צריך ונכון גם להצמיחם כגורם אפקטיבי, יעיל ונגיש לשני הצדדים גם בשגרה בשלל תחומי החיים. למעשה, לתפיסתי, "לבנת היסוד" שעליה יש להשעין את "ברית האינטרסים האינסטרומנטלית" היא המנהל הקהילתי. מידת הלגיטימציה והעבודה המשותפת איתו תיגזר מאיכות כוח האדם הפועל בו וממידת הסמכויות, התקציבים ויכולות הפעולה שיאפשרו לו גורמי העירייה והמשטרה. לטעמי, הבעיה אינה במודל העבודה אלא ביישומו, ולפיכך המשימה של כל המעורבים צריכה להיות חיזוק המנהלים הקהילתיים גם בשגרה וגם בחירום. מתן הפוקוס על משימה כזו לצד הקצאה מתאימה של משאבי הניהול, הקשב והכסף הדרושים לכך יכולים להביא תועלות רבות ל"שני המתאגרפים" גם יחד.